

УДК: 332.025.12:338.43

НАУКОВІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

С.А.КАРУНОС – здобувач Херсонського державного університету

Постановка проблеми. На сьогодні сучасний стан аграрного сектора характеризується слабкістю, незахищеністю та неспроможністю самостійно функціонувати у вирії ринкових конкурентних умов. Затяжний процес кризи, який супроводжував аграрний сектор протягом усього періоду становлення ринкової економіки, не зник і не переродився в поступове відновлення комплексу. Він продовжується, проявляючись у тій чи іншій галузі. Про це свідчать такі факти, як спад виробництва, високий ступінь зношення основних виробничих фондів, зниження рентабельності сільськогосподарського виробництва, зuboжіння сільського населення. виправити ситуацію неможливо без значних капіталовкладень та створення стимулів для прийняття високого ступеня ризику й реалізації продуктивного інвестування, а особливо активної ролі з боку держави. Саме їй належить захистити вітчизняного виробника від цінового диктату монополій, технологічної відсталості галузей.

Стан вивчення проблеми. Основні положення сучасних теорій державного регулювання та необхідності їх здійснення в аграрному секторі викладені в працях відомих вітчизняних вчених, таких, як: М.І. Асаула, В.М. Беззуб, В.Ю. Бойко, М.Х. Вдовиченко, О.В. Крисальний, П.А. Лайко, М.М. Макаренко, М.П. Поліщук, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак та ін.. Економічний механізм є системою взаємопов'язаних планово-економічних форм і методів управління, організації та стимулювання виробництва, які направлені на пропорційний розвиток сільського господарства й інших галузей АПК на інтенсивній основі.

Завдання та методика досліджень. На сучасному етапі реальне входження України в світовий політичний та економічний простір вимагає адаптації її національного економічного комплексу до зміни у поглядах на розвиток сільського господарства, що означає підвищення ролі держави у розвитку економіки й, особливо, її аграрного сектора. Ефективне державне регулювання галузі необхідне для подолання кризових явищ і забезпечення подальшого інтенсивного розвитку аграрного сектора економіки. Метою дослідження є обґрунтування наукових засад і розробка практичних рекомендацій вдосконалення державного регулювання сільського господарства в сучасних умовах та на перспективу.

Результати досліджень. У науковій літературі механізм державного регулювання економіки описується через визначення основних

його елементів: суб'єкта, об'єкта, методів і засобів. Суб'єктом державного регулювання економіки є держава в особі державних органів – президента, парламенту, уряду, місцевих адміністрацій. На нашу думку, коректніше вважати суб'єктом державного регулювання спеціально утворений орган влади, державну установу або її підрозділ, що взаємодіють між собою та між якими розподілені певні функції державного управління. Об'єктом державного регулювання є сільське господарство регіону, а також соціально-економічні процеси, що супроводжують його розвиток в т.ч. структурні зрушення в галузях та їх розміщенні, інвестуванні, інноваціях тощо [1].

У теорії державного регулювання економіки наголошується на необхідності системного підходу до вибору засобів і методів впливу держави на суб'єктів економічних відносин. Важливу роль у системі державного регулювання економіки відіграють інструменти, за допомогою яких здійснюється вплив на суб'єктів економічних відносин (рис. 1).

Правове регулювання здійснюється шляхом розробки і введення в дію законодавчих і нормативних актів. У перші роки незалежності України державні органи не здійснювали регулюючого втручання в обмінні процеси на аграрному ринку, в останні ж роки ці питання загострюються і дістають певне відображення в законодавчо-нормативних актах. Так, Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», прийнятому Верховною Радою в 2004 р., визначений подальший розвиток аграрного сектора економіки.

Рисунок 1. Методи та інструменти державного регулювання аграрної економіки

Адміністративне регулювання (управління) спирається безпосередньо на силу державної влади і включає заходи: заборона, дозволи, примушення. До адміністративних заходів відносяться: відстежування паритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію з метою своєчасного коректування порогових (граничних) цін; визначення пріоритетних напрямів дотацій і інвестицій; контроль за дотриманням стандартів на сільськогосподарську продукцію і продовольство; встановлення квот, митного збору на імпорт або експорт сільськогосподарської продукції і продовольства в цілях захисту вітчизняних товаровиробників і продовольчого ринку [2].

Економічне регулювання ґрунтується на економічних інтересах товаровиробників у сфері агропромислового виробництва і матеріальному стимулюванні розвитку певних видів діяльності згідно з потребами суспільства. Економічні заходи включають: закупівлі сільськогосподарської продукції; систему регулювання цін на сільськогосподарську

продукцію; пільгове і пріоритетне кредитування інвестиційних проектів; пільгове страхування врожаю певних видів сільськогосподарських культур, особливо в регіонах ризикового землеробства; дотації до цін на продукти харчування для зниження витрат споживачів; диференціацію в оподаткуванні виробництва окремих видів продукції агропромислового комплексу; експортні та імпорتنі тарифи або субсидії на продукцію; диференціацію транспортних тарифів на перевезення сільськогосподарської продукції і продовольства тощо [2].

Держава, використовуючи сукупність важелів впливу на економіку, може стимулювати або стримувати розвиток певних виробничих відносин, розвивати або гальмувати підприємницьку діяльність, тобто відігравати прогресивну або регресивну роль у розвитку тієї чи іншої економічної системи. У теорії державного регулювання економіки більшість авторів наголошують на необхідності системного підходу до вибору засобів та методів впливу держави на суб'єктів економічних відносин: "Регулюванню підлягають складні процеси життєдіяльності суспільства, на які нездатні ефективно впливати окремі важелі або будь-які їх вибіркові незбалансовані комбінації. Результативність державного регулювання підвищується, якщо ці важелі застосовуються не випадково чи під тиском груп спеціальних інтересів і кон'юнктури, а системно, виходячи з довгострокових цілей і поточних завдань соціально-економічного розвитку" [3].

Досвід зарубіжних країн показує, що, застосовуючи методи державного регулювання в економіці, можна забезпечити успіх у вирішенні ряду проблем, але водночас може породити і низку інших проблем. Ця обставина змушує державу обирати оптимальний варіант свого втручання в економіку шляхом поєднання методів і засобів державного регулювання економіки [4]. При цьому повинні бути враховані як політичні, так і соціально-економічні процеси в країні, зокрема вага державної власності, рівень підприємницької активності ринкових суб'єктів, розвиток ринкової інфраструктури тощо.

До напрямів державного регулювання сільського господарства слід віднести застосування і впровадження концепції державного регулювання аграрного сектора економіки на основі методів організаційно-правових засад щодо подальшого його опрацювання. Інакше неможливо відпрацювати підходи до організації сільськогосподарських ринків, розробити ефективні цінову, податкову, кредитну, інвестиційну та інші політики. А як відомо, від розвитку агропромислового комплексу залежать продовольча безпека країни і функціонування внутрішнього продовольчого ринку, забезпечення сільського населення робочими місцями та соціальна стабільність в суспільстві [6].

На наш погляд, сучасна концепція державного регулювання аграрного сектора економіки повинна, перш за все, виходити з того, що в демократичному суспільстві первісним джерелом влади виступає народ, який делегує свої повноваження колективним суб'єктам

державного управління (органом законодавчої, виконавчої та судової влади). Згідно з Конституцією України пріоритетом в управлінні економікою є інтереси людини з її правом власності та особистим інтересом на відміну від підходу, який існував до 1994 р. і за яким пріоритет віддався державі. Пропонуємо при обґрунтуванні концепції державного регулювання аграрної сфери брати до уваги суспільні цінності. До них слід віднести: економічну ефективність, соціальну стабільність, справедливість розподілу ресурсів і прибутків.

Важливим методологічним аспектом державного регулювання аграрного сектора економіки є також співвідношення між поставленою метою і досягнутим результатом, суть якого полягає в тому, що між ними ніколи не буває абсолютної тотожності. Неузгодженість мети і результату є фундаментальною характеристикою державного регулювання, що зумовлює його безперервний характер, оскільки кожний досягнутий результат неминуче ставить нові цілі, які потребують реалізації в умовах, що змінилися [5].

Визначення етапів реалізації основних положень концепції повинно узгоджуватися із стратегією подальшого реформування аграрної сфери і АПК в цілому, а реалізація завдань державного регулювання галузі на кожному з етапів повинна забезпечити: формування ефективного власника в сільському господарстві; створення сприятливих економічних умов для діяльності суб'єктів господарювання на аграрному ринку; зростання обсягів виробництва аграрної продукції та підвищення його ефективності. Завданнями мають бути: подальша адаптація аграрного законодавства України до законодавства ЄС; удосконалення механізмів регулювання та підтримки аграрного ринку згідно з вимогами ЄС; зміцнення позицій України у світовій агропродовольчій системі.

Виходячи з основних завдань державного регулювання аграрного сектора економіки, які повинні вирішуватись на різних етапах реалізації концепції, можна вважати, що загалом концепція в пореформений період повинна бути зорієнтована на економічне зростання системи АПК, тобто повинна забезпечити збалансоване нарощування продовольчого потенціалу у довгостроковому періоді.

В економічній науці розрізняють два основні типи економічного зростання залежно від того, за рахунок чого досягається розширене відтворення – екстенсивний та інтенсивний. Екстенсивний тип економічного зростання характеризується розширенням виробництва за рахунок збільшення кількості засобів виробництва при незмінних економічних відносинах. За таких умов продуктивність праці та її ефективність зростають дуже помірно або майже не змінюються. Інтенсивний тип економічного зростання передбачає безперервні якісні вдосконалення всіх факторів виробництва, так що сукупний економічний ефект виникає в результаті їх комплексної дії.

Висновки та пропозиції. Таким чином, механізм реалізації концепції державного регулювання аграрного сектора економіки має містити такі складові елементи: законодавче забезпечення; бюджетно-фінансове регулювання розвитку аграрного сектора економіки регіону; розробка і реалізація державних регіональних програм щодо розвитку аграрного сектора; бюджетна підтримка АПК регіону з метою забезпечення продовольчої і економічної безпеки; забезпечення стабільності функціонування АПК регіону за рахунок підтримки між-регіонального та прикордонного співробітництва.

Отже, зростання аграрного сектора економіки необхідно розглядати як діалектичний результат взаємодії двох чинників: функціонування ринкового механізму в сільському господарстві та державне регулювання галузі. Практика свідчить, що на різних етапах розвитку ринкових відносин співвідношення ролей держави і ринку закономірно змінюється. Досягнення найвищих рівнів ефективності сільського господарства залежить від оптимальності впливу держави стосовно конкретних сфер і напрямків регулювання, а також “глибини” втручання в ринковий механізм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [підручник].- 2-е вид., доп. і пер. / В. Г. Андрійчук.- К.: КНЕУ, 2002.- 624 с.
2. Макаренко А.П. Держава та її економічні функції в ринковій економіці/ А.П. Макаренко // Основи економічної теорії для менеджерів: навч. посіб. / Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко, Л.Л. Мельник, А.П. Макаренко. – Дніпропетровськ: Пороги, 2007. – С. 372-414.
3. Стігліц Д. Економіка державного сектора: Пер. з англ. А.Олійник, Р.Скільський. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
4. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку високоефективного агропромислового виробництва в Україні: Доп. на четвертих річних зборах Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників 25-26 черв. 2002 р. - Київ: ІАЕ УААН, 2002.-33 с.
5. Могильний О. Критерії ефективності державного регулювання аграрного сектора економіки // Економіка України. -2003.-№2. -С.65.
6. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 435 с.